

RECONSIDERĂRI ALE STILULUI EPISTOLAR ÎN ERA TEHNOLOGIILOR INFORMAȚIONALE

CZU: 81`38

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10648787>

Viorica Molea

Universitatea de Stat din Moldova

ORCID 0000-0001-5048-0856

The epistolary style/genre stands out from other functional styles; many researchers don't even include it in their classifications. Undoubtedly, several aspects characterize this type of language, anchored somehow at the intersection of novel communicational processes. The new forms and meanings of the epistolary style are interesting from the perspective of online communication, digital orality, etc., maintaining or revising its traditional aspect. Although many researchers, as mentioned before, omit it from their typologies, we believe that it retains its relevance and importance through its reappraisal and reconceptualization.

Cuvinte-cheie : stil epistolar, tradițional, reconsiderare, tehnologii informaționale, scrisoare, mesaj.

Keywords : epistolary style, traditional, reconsideration, informational technologies, letter, message.

Unul dintre stilurile funcționale cunoscute este cel epistolar, care se distinge oarecum de celelalte. Acesta este adesea interpretat din mai multe perspective, unele dintre ele fiind stilul epistolar în opera literar-artistică sau corespondența oficială în stilul administrativ-juridic, precum și corespondența privată. Fără îndoială, există mai multe aspecte ce caracterizează acest tip de limbaj, ancorat oarecum la intersecția unor procese comunicaționale inedite. Interesante sunt noile forme și accepții ale stilului epistolar din perspectiva comunicării pe internet, a oralității digitale etc., care mențin sau revizuiesc aspectul tradițional al acestuia. Deși mulți cercetători îl omit din tipologiile lor, noi considerăm că acesta își păstrează actualitatea și importanța prin revalorificarea și reconceptualizarea sa.

Totodată, genul epistolar apare în unele clasificări cu statut de stil care se manifestă doar în forma scrisă, făcând o distincție între stiluri funcționale și stil pur și simplu sau limbaj. D. M. Bejan, bunăoară, delimitează stilurile orale (beletristic, al conversației și neutru sau al conversației curente, cu variantele solemnă și familiară) de cele scrise (stilul epistolar și stilurile funcționale: științific, juridic-administrativ, publicistic, beletristic) (2010), iar St. Dumistrăcel îl încadrează în categoria limbajelor ce aparțin stilului comunicării publice și private: limbajul conversației, limbajul epistolar, limbajul publicisticii, limbajul publicității, limbajul instrucției școlare, limbajul organizațiilor politice, limbajul juridico-administrativ și limbajul religios (2007). De asemenea, savantul Dumitru Irimia distinge „stilurile colective informale (stilul conversației și cel epistolar)” de cele 5 stiluri colective funcționale : beletristic, științific, publicistic, juridico-administrativ și religios.” (1999)

Se știe că noțiunea de „stil funcțional al limbii” a apărut pe la începutul secolului al XIX-lea în studiile lui W. von Humboldt, care distingea câteva varietăți funcționale. „Clasificarea lui Humboldt, susține P. Diaconescu, anunța, într-o anumită măsură, cercetările mai noi în care limbajul poetic este opus celui științific, primul fiind considerat ca modelul cel mai reprezentativ al unui limbaj de conotație, al doilea, ca modelul cel mai reprezentativ al unui limbaj de denotație. (Diaconescu, 1974 : 230) În acest context, amintim și clasificările efectuate privind stilurile funcționale după marca expresiv-estetică și lipsa acesteia, făcute de unii cercetători. „Vom

deosebi mai întâi, relevă P. Diaconescu, funcția marcată [+] expresiv-estetic (formează prin ea însăși o categorie centrată asupra formei, exprimă atitudinea față de mesaj ca atare) și funcția nemarcată [-] expresiv-estetic (organizează vorbirea în raport cu orientarea spre oricare dintre ceilalți factori ai comunicării). (*Ibidem* : 233) Prin urmare, admitem că limbajul de conotație este expresia stilului individual, iar limbajul de denotație ține mai mult de stilul funcțional. Totuși nu putem aborda în mod simplist acest fapt, întrucât unele stiluri funcționale adoptă un limbaj de conotație, adică este vorba de stilurile artistice, precum cel beletristic și, parțial, publicistic, iar altele – un limbaj de denotație, adică – stilurile non-artistice. În acest sens, sunt relevante reflecțiile cercetătoarei D. M. Bejan: „Dacă specificul rămâne la nivelul unui singur individ (de regulă, un creator de literatură beletristică), rezultă un stil individual; dacă, prin convergența unor trăsături comune, ajunge să caracterizeze categorii socioprofesionale sau socioculturale de indivizi, atunci rezultă stiluri colective, supraindividuale (...)”. (2010 : 6) În același timp, amintim faptul că stilul epistolar presupune, în accepția lui Dumitru Irimia, un stil informal colectiv, prin urmare, acesta nu se încadrează în categoria stilurilor individuale. Adică, parțial acesta este colectiv, prin particularitățile comune pe care le are, iar parțial este individual, prin subiectivismul său. De asemenea, prin trăsăturile sale specifice, acesta derivă, după cum bine se știe, din discursul oratoric, adică s-a constituit pe reflexele de elaborare a acestuia, accentul fiind pus pe aspectul dialogat. Nu întâmplător acesta este considerat și un gen literar, asumându-și anumite canoane de constituire, un gen preferat de scriitori. Putem afirma că stilul epistolar se individualizează ca specie literară în clasicism și romantism, sincronizându-se cu literatura în evoluția ei. El se diversifică în funcție de anumite particularități ce țin de natura comunicării și, firește, de talentul autorului, devenind uneori un produs literar independent. „De regulă, scrisoarea este o operă completă a vorbirii, una dintre principalele trăsături ale căreia este respectarea anumitor canoane structurale și de conținut“, consideră E. Vișneakova. (2007) Iakunina M. scrie că o serie de lingviști autohtoni și străini numesc epistolar unul dintre stilurile de vorbire, care ocupă o poziție separată printre celelalte stiluri funcționale. Potrivit lui L. Șcerba, stilul epistolar cu mai multe niveluri, reprezentând un ansamblu de opțiuni stilistice, se utilizează în funcție de relațiile sociale stabilite între cei care comunică. (*Apud* : Якунина, 2016) Există controverse și în lingvistica rusă referitoare la încadrarea stilului epistolar în categoria stilurilor funcționale. Astfel, unii cercetători resping în mod argumentat includerea acestuia în tipologia stilurilor funcționale. De exemplu, O. Protopopova își susține opinia astfel: „Nu există motive a considera stilul epistolar ca unul funcțional: nu are un domeniu de comunicare propriu, precum și nici o conștiință socială corespunzătoare sau un tip de activitate, nici sarcini specifice de comunicare care să determine diferențe stilistice în vorbire, apărând sub formă de corespondență, suficiente pentru a fi în contrast cu alte varietăți funcționale”. (2003 : 632) Aceeași cercetătoare relevă, pe bună dreptate, că „noțiunile „stil epistolar” și „gen epistolar” sunt deseori interpretate ca sinonime din lipsa de precizie a primului termen, ale cărui particularități sunt considerate mai curând trăsături specifice genului.” (*Loc. cit.*)

În altă ordine de idei, fiind „mai mult decât o formă de dialog la distanță, așa cum apreciau unii dintre vechii retori greci și latini, scrisoarea este expresia capacității ființei umane de a tezauriza, în scris, secvențe fulgurante din fluxul caleidoscopic al realității, după cum a fost acesta analizat în laboratorul de noțiuni și imagini al gândirii.” (Milică, Morcov, 2016)

Evoluția acestui gen/stil epistolar își are pornirea încă din antichitate, texte de acest tip păstrându-se „din primele cinci veacuri ale erei creștine“, astfel încât putem consemna că „teoria epistolară atinsese un rafinament retoric remarcabil, aspect probat de tipologia complexă a scrisorilor” (*Ibidem*). I.Milică și G.-I. Morcov prezintă un parcurs al stilului epistolar din

antichitate până în contemporaneitate din perspectivă cultural-retorică. „În Europa, relevă autorii, teoria epistolară, *ars dictaminis*, este o creație medievală prin care s-a marcat desprinderea de spiritul oral al marilor retorici greco-latine.” (*Loc. cit.*) În acord cu scopul urmărit, scrisorile aveau caracter oficial, privat sau literar.

În epoca Renașterii, scrisul epistolar se transformă prin depășirea stadiului de imitație aproape mecanică și prin instaurarea unui climat de imitație pronunțat creatoare. Dacă învățații medievali au avut cu precădere în vedere stilul epistolar oficial, erudiții Renașterii s-au interesat din ce în ce mai mult de condiția retorică a scrisorilor particulare. Conștiința că arta de a scrie scrisori este asemănătoare cu arta de a conversa a impulsionat, în Europa Occidentală, în această perioadă, reformarea stilului epistolar, care a preluat unele din trăsăturile stilistice ale etichetei conversaționale din salonul aristocratic : eleganță, plasticitate, vioiciune și spirit. Aceasta este epoca în care devin foarte populare culegerile de scrisori alcătuite cu rolul estetic de a asigura divertismentul și în care capătă strălucire romanul epistolar cult.

În spațiul locuit de români, evoluția scrisului epistolar în limba română este strâns legată de dezvoltarea vieții sociale și, prin aceasta, de istoria limbii române ca limbă de comunicare a oamenilor instruiți. (*Loc. cit.*)

Poziționarea la granița dintre scriptic și oral și printr-o flexibilitate retorică și stilistică proprie, scrisoarea intră în diverse domenii de activitate, unde formează baza de la care se vor dezvolta alte genuri textuale.

În lucrarea consacrată *Diversitate stilistică în româna actuală*, R. Zafiu delimitează șase stiluri epistolare, menționând că „acestea interesează mai ales prin interferența codurilor și că, în prezent, scrisoarea renaște în forme noi cu ajutorul mediilor electronice. Astfel, cele șase stiluri sunt: corespondența administrativă și comercială, urările, formulele epistolare de închidere, scrisorile versificate, mesajele poștei electronice și scrisorile orale „mesaje pe robot.” (Zafiu, 2001) Evident, este vorba de zorii apariției tehnologiilor informaționale avansate, care au anticipat un avânt fără precedent al acestora prin apariția internetului.

Astăzi, putem vorbi despre o reconfigurare a stilului/textului epistolar prin prisma evoluțiilor tehnologice recente, induse de noi realități sociale, de interconectări umane virtuale, precum și, drept consecință, de transformările produse la nivel de comunicare umană. „În cadrul comunicării actuale, stilul/genul epistolar a încetat să mai ocupe un loc atât de important în viața oamenilor. Dar acest lucru nu înseamnă că s-a renunțat la el definitiv. Mai este solicitat, dar apare cel mai des sub alte forme. Acum rar scrie cineva scrisori pe hârtie, singurele excepții fiind scrisorile de afaceri. Practic, corespondența trece în formă electronică, transmisă prin mesaje SMS sau prin Internet.” (Кожико, 2015)

Astfel, dacă textul formal al scrisorii din cadrul corespondenței oficiale își menține tiparul, fiind ajustat nesemnificativ la noile cerințe administrativ-juridice, fără a fi prejudiciat în vreun fel, atunci scrisoarea particulară sau de familie în varianta clasică, tradițională, practic, a dispărut, iar în locul ei s-a instaurat un text „surogat”, numit mesaj, care a devenit azi o emblemă a comunicării interumane actuale. Acesta dispune de multiple accepții în rețeaua virtuală: comentariu, replică, conversație pe chat, e-mail etc., reușind să acapareze întregul spațiu informațional informal și, parțial, pe cel formal.

Mesajul se caracterizează prin laconism și aspect pragmatic, trăsături distincte de textul unei scrisori private clasice, în care elementele definitorii sunt reflexivitatea, expresivitatea și informativitatea. Prin caracterul său oarecum sumar și schematic, mesajul este expresia unor vremi grăbite, încărcate de activități, sarcini adesea neimportante, care, în definitiv, răpesc mult din esența comunicării interumane. Limbajul acestor mesaje este un amestec din elemente

standard cu cele ale oralității, adică o formă hibridă, însoțită adesea de elemente eterogene, precum emoticoane, cifre, litere, variate schematizări etc. Pe de o parte, se creează un sentiment al libertății maxime în selectarea mijloacelor de scriere, iar pe de altă parte, textul este unul comun și banal, fără expresie vie, afectivă. În același timp, este ignorată o dimensiune semnificativă a comunicării prin scrisori: eticheta sau politețea. Kojeko A.V. observă că „textele devin tot mai scurte, aspecte importante ale etichetei sau ale structurii clasice sunt omise, iar mijloacele lingvistice utilizate sunt din ce în ce mai modeste.” (*Ibidem*)

E-mailul presupune o formă neordinară de text epistolar prin faptul că îmbină formalul cu informalul, adică ar presupune o formă intermediară dintre scrisoarea particulară și cea oficială. În virtutea faptului că acest tip de scrisoare este mai elaborat decât mesajul, putem vorbi și despre o oarecare similitudine cu scrisoarea privată, doar că acesta este mult mai scurt și conține alte formule de salut sau de încheiere sau, în general, le poate omite în cazul unei conversații în timp real. Este important să menționăm că acest tip de scrisoare electronica este în curs de constituire, de aceea mai apar multe lacune și multe semne de întrebare referitoare la o abordare complexă a acesteia. De exemplu, nu există un model de structură al e-mailului, formule bine stabilite, fapt care îi îndeamnă pe utilizatorii acestui tip de scrisoare fie să improvizeze, fie să preia formule din vechile texte epistolare. „Într-adevăr, corespondența electronică încă nu este un gen epistolar consacrat, acesta este în curs de formare și de stabilire a unor aspecte noi.”(Kojeko, 2015) Totuși, putem spune deja că există diferențe semnificative între o scrisoare oficială și una particulară sau, altfel spus, între utilizarea mijloacelor lingvistice dintr-un stil formal și unul informal, întrucât aceste diferențe sunt prea mari ca să fie ignorate.

În linii mari, putem spune că tendințele care se prefigurează sunt, în mare parte, asemănătoare stilului epistolar tradițional, desigur, cu distincții ce țin de volum, de mijloace de limbă, de etichetă etc.

În concluzie, relevăm o diferențiere a stilului / genului epistolar tradițional de cel actual, care este, în era tehnologiilor digitale, în curs de constituire, și anume faptul că scrisorile actuale nu mai prezintă scopuri de comunicare complexă, cu elemente de cogniție, reflexivitate, ci doar de transmitere a informațiilor necesare în menținerea contactelor interumane ce țin de activitatea profesională, în relațiile de tip formal, sau familiaritate, empatie, afectivitate, în relațiile informale.

Referințe bibliografice :

BEJAN, Doina Marta (2010), *Stilistică (Note de curs și aplicații)*, Galați: Universitatea „Dunărea de Jos”, [online] file:///D:/Materiale%20Studiu/Materiale%20pentru%20teza%20III/(Bejan_Doina-Marta)_Stilistică._Note_de_curs_și_aplicaț%20ii%20(1).pdf p. 17 – 21.

DIACONESCU, Paula (1974), «Elemente de teoria limbii române literare moderne, partea I, cap. Structura stilistică a limbii». In : *LR*, XXIII, București: Editura Științifică, A, p.267-272.

DIACONESCU, Paula (1974), «Structura stilistică a limbii. Stilurile funcționale ale limbii române literare moderne». In : *Studii și cercetări lingvistice*, XXV, nr. 3, B, p. 229-242.

DUMISTRĂCEL, Stelian (2007), *Limbajul publicistic din perspectiva stilurilor funcționale*, Iași: Institutul European.

IRIMIA, Dumitru (1999), *Introducere în stilistică*, Iași: Polirom.

MILICĂ, Ioan, MORCOV, Gabriela-Iuliana (2016), «Scrisul epistolar românesc: o perspectivă cultural-retorică». In : *Diacronia* 3, 12 februarie, A39 (1-11), doi: 10.17684/i3A39ro ISSN: 2393-1140 www.diacronia.ro.

ZAFIU, Rodica (2001), *Diversitate stilistică în româna actuală*, București: Editura Universității din București.

ВИШНЯКОВА, Елизавета (2007), *Электронное письмо в составе сетевого текста на английском языке*: диссертация ... кандидата филологических наук: 10.02.04 [Место защиты: Моск. гос. ун-т им. М.В. Ломоносова. Филол. фак.]. Москва, 180 с. РГБ ОД, 61:07-10/1550.

КОЖЕКО, Анна (2015), «Эпистолярные жанры: традиционные и современные формы». In : *Современные проблемы науки и образования*. № 2-3; URL: <https://science-education.ru/ru/article/view?id=23775> accesat: 09.11.2023.

ПРОТОПОПОВА, Ольга (2003), «Эпистолярный стиль». In : Кожина М. Н. (ред.). *Стилистический энциклопедический словарь русского языка*, Москва : ФЛИНТА, С. 631–634.

ЯКУНИНА, Мария (2016) *Развитие жанра открытого письма в интернет-коммуникации как проявление гуманизации современного мультимедийного мира* URI:<http://dspace.kpfu.ru/xmlui/handle/net/1060966>, accesat: 29.11.23.